

A TÁJÉKOZTATÁSI HIVATAL LAPENGEDÉLYEZÉSI ELJÁRÁSAI GYÁROS LÁSZLÓ ELNÖKSÉGE ALATT

Csatári Bence

Összefoglaló:

Jelen tanulmány a hazai intézmény- és médiatörténet fontos Kádár-kori kormányzati szereplőjének, a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatalának (TH) a történetéből villant fel részleteket. Mivel levéltári forrásai gazdagok, a dolgozat kifejezetten arra az időszakra, alig több mint egy esztendőre koncentrál, amikor a Külügyminisztérium korábbi szóvivője, Gyáros László állt a hivatal élén (1958–1959). Ebből az egy-másfél évből is a TH-nak legfőképpen azt a tevékenységét vettük górcső alá, amelynek során a lapengedélyezési ügyeket vezette. Ezt pedig az indokolja, hogy a TH az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztályával együttműködve, illetve instrukcióit végrehajtva alapjaiban határozta meg a tömegkommunikáció tematikáját azzal, hogy egyes sajtóorgánumokat engedélyezett, másokat nem, valamint az engedélyezettek között is súlypontosított a példányszámuk meghatározásával, mégpedig a politikai fontosságukat mérlegelve. Mindezt tette az 1956-ot követő súlyos újságpapírhiány közepette, ami egyúttal jó hivatkozási alapul szolgált bizonyos lapok betiltására, illetve kiadási engedélyének megvonására. A kutatás jórészt a TH Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában található iratanyagán nyugszik, amelynek feldolgozása, illetve publikálása a jelenkortörténet egyik fontos szeletével ismerteti meg a történelemszakmát.

Kulcsszavak: állampárt, lapengedélyezés, tömegkommunikáció, propaganda, Agitációs és Propaganda Osztály

Abstract:

This study flashed out the history of an important Kádár-era governmental actor in the history of Hungarian institutions and media, the Information Office (IO) of the Council of Ministers. As its archival sources are rich, the dissertation focuses specifically on the period of just over a year when László Gyáros, a former spokesman for the Ministry of Foreign Affairs, was in charge (1958–1959). From this year and a half, we also focused on IO's activities, during which it led the newspaper licensing affairs. This is justified by the fact that the IO, in cooperation with the Agitation and Propaganda Department of the Central Committee of the Hungarian Socialist People's Party and implementing its instructions, fundamentally defined the topic of mass communication by allowing some and not

allowing others. It also weighted among the licensees, by determining their number of copies, considering their political importance. The IO did all this amid a severe shortage of newsprint after 1956, which was also a good reference for banning certain papers and revoking their publishing license. The research is largely based on the documents in the National Archives of the IO Hungarian National Archives, the processing and publication of which introduces the profession of historian to one of the important slices of contemporary history.

Keywords: state party, newspaper licensing, mass communication, propaganda, Department of Agitation and Propaganda

Bevezetés helyett: Az állampárt médiairányítása

A kádári médiapolitika pártállami irányítással működött, így kettős nyomás alatt állt: egyrészt az MSZMP KB Agitációs és Propaganda Osztálya (APO), másrészt a Minisztertanács Tájékoztatási Hivatala (TH) gyakorolt rá befolyást. Az 1956 utáni megtorlás lelegejének alig több mint egyéves szakaszától eltekintve az APO dominált a kettős médiavezetésben – előtte még nem dőlt el, melyik szerv lesz a domináns, és bizonyos pillanatokban úgy állt a helyzet, hogy ezt a mérkőzést a TH nyeri meg, ami végül nem következett be¹ –, ám a TH is kapott némi feladatot, természetesen szinte minden esetben az APO-val egyeztetve. Mindezt természetesen szovjet mintára alakították ki a Kádár-érában, amikor a sajtó működésével kapcsolatos legfontosabb, stratégiai súlyú kérdéseket az MSZMP Politikai Bizottsága (PB) ülésein határozták meg. Ennek megfelelően a pártállami sajtóirányítás² az aktuális híreket úgy tállattatta a médiumokkal, hogy előnyös színben tüntesse fel a kommunista berendezkedést politikai, gazdasági és kulturális értelemben egyaránt, miközben elvárta, hogy a nyugati életformáról negatívan írjanak.³ A kommunista rezsim melletti agitáció így prioritást élvezett a hírérték felett.

A hírek megfogalmazásában így nem feltétlenül a tényyszerűsége helyezték a legnagyobb hangsúlyt, hanem arra, hogy a közvéleményben – hamisan – az a kép alakuljon ki, hogy a keleti blokk országaiban a létező

¹ Erről részletesen: Csatári Bence (2015): *A Tájékoztatási Hivatal története Szirmai István elnöksége alatt (1956–1957)*. Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest.

² A magyar sajtó általános történetéhez. Lásd: Murányi Gábor (1994): *A magyar sajtó története 1948-tól 1988-ig*. In: Kókay György – Buzinkay Géza – Murányi Gábor (szerk.): *A magyar sajtó története*. Magyar Újságírók Országos Szövetsége, Budapest. 201–229.

³ Brown, J. A. C. (1971): *Techniques of Persuasion. From Propaganda to Brainwashing*. Penguin Books, London. 26–28.

világok legjobbját építik.⁴ Noha a tömegkommunikációnak meg kellett felelnie az állampárt elvárásainak, elmondható, hogy utóbbi is úgy adagolta az információkat a sajtónak, hogy rendszerhű cikkek és hírek szülessenek, az ettől való eltérést pedig akár szilenciummal is szankcionálhatták. Ezen körülmények miatt az 1949. évi XX. törvénnyel életbe lépett, szovjet mintára készült magyar alkotmány által deklarált lelkiismereti, szólás- és sajtószabadság csupán pusztába kiáltott szó maradt, hiszen a médiának a kommunista pártállami elvárásoknak kellett eleget tenniük. Ezt a tényt támasztja alá a sajtóról szóló 1959. február 13-án hozott PB-határozat, miszerint „nem a szenzációéhség vagy érdekesség szempontjai, hanem politikai megfontolások döntenek el, hogy bizonyos fontos, főleg belpolitikai anyagok megjelenhetnek a lapokban vagy sem”.⁵

A TH a hatalmi apparátusban operatív szerepet betöltve segítette a legfelső politikai vezetés elvárásainak teljesülését a médiapolitikában. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a TH-nak a végrehajtó szerepét szánták, a nagy horderejű döntések lényegi előkészítése a médiapolitikában az MSZMP Agitációs és Propaganda Bizottságában, illetve az APO-n születtek. A TH adminisztrációján keresztülmentek egy szignálás erejéig a Minisztertanács által tárgyalt előterjesztések, de a határozatok előterjesztésének véglegesített formájáról mindig az APO hozott döntést, illetve ez utóbbi szerv hagyta jóvá azokat az ügyeket is, amit a média területén a kormány tárgyalt. Ugyanakkor a különböző nemzetközi sajtodelegációkban helyet foglaltak mind az APO, mind a TH képviselői,⁶ és a média berkein belül elhíresült főszerkesztői értekezleteket is rendszerint a parlamenti székhellyel rendelkező TH szervezte, illetve készítette elő. Itt fogalmazták meg a pártállami vezetés utasításait az újságok és a Magyar Rádió és Televízió vezetőinek, nemegyszer meglehetősen keresztlen stílusban, amikkel nem lehetett szembeszegülni. Összességében

⁴ Sparks, Colin – Anna Reading (1998): *Communism, Capitalism, and the Mass Media*. Sage, London. 43.

⁵ Vass Henrik – Ságvári Ágnes (1973): (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt határozatai és dokumentumai 1956–1962*. Kossuth Kiadó, Budapest. 312.

⁶ Takács Róbert (2012): *Politikai újságírás a Kádár-korban*. Napvilág Kiadó – Politikatörténeti Intézet, Budapest. 128. A pártállami tömegkommunikáció kialakulásáról. Lásd továbbá: Romsics Ignác (2002): *Magyarország története a XX. században*. Osiris Kiadó, Budapest. 359–376.; Szabó Ildikó (2000): *A pártállam gyermekei. Tanulmányok a magyar politikai szocializációról*. Új Mandátum Kiadó, Budapest. 66–89.; Lázár Guy (1988): A szocialista nyilvánosság történetének alapvonalai. *Kritika. Művelődéspolitikai és kritikai lap*, 17 (10): 19–22.; Bajomi-Lázár Péter (2005): Médiapolitika. In: uő (szerk.): *Magyar médiatörténet*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 19–51.; Heller Mária – Némedi Ágnes – Rényi Ágnes (1992): A magyar nyilvánosság szerkezetváltozásai a Kádár-rendszerben. In: Somlai Péter (szerk.): *Értékrendek és társadalmi-kulturális változások*. ELTE Szociológiai Intézet, Budapest. 109–118.; A polgári demokráciák tömegkommunikációjának alapvetéseiről. Lásd: Jürgen Habermas (1971): *A társadalmi nyilvánosság szerkezetváltozása*. Gondolat Kiadó, Budapest.

megállapítható, hogy a TH a PB 1958-as határozata⁷ alapján az állami szervek működése során keletkezett utasításokról tájékoztatta, általában havi rendszerességgel, a sajtó vezető munkatársait, így a Minisztertanács, az Elnöki Tanács és az országgyűlési bizottságok döntéseit osztották meg velük. Pártvonalon ugyanezt szintén havonta az APO végezte el, illetve negyedévente a KB propagandát felügyelő titkára. Kádár János az MSZMP Központi Bizottság (KB) első titkáráként megtehetette volna, hogy félévente összehívja a sajtó képviselőit, de csak nagyon ritkán élt ezzel a lehetőséggel, a tömegkommunikáció kérdéseit legtöbbször informális úton intézte.

Az újságírók hatalom mellé állítása 1956 után

A párt legfelső vezető szerve, a PB 1958. január 21-én hozott határozatot a sajtóról,⁸ amely a hatalmi erőviszonyokat is tisztázta ezen a téren, valamint a politikai rendszer megszilárdulásának folyamatáról is adott egyfajta speciális látképet. A politikai újságírás irányítását a pártközpont tematikus szervére, az APO-ra bízta, a pártállami koordinációt pedig továbbra is a TH végezte. Mivel az operatív teendők jó része a TH-ra hárult, így óhatatlan volt, hogy ezzel a szervvel meg kellett osztani a legfelső pártvezetés idevonatkozó intencióiról, döntéseiről szóló információkat, hogy a határozatok betűit aprópénzre tudják váltani. A PB 1958-as sajtóhatározatának tapasztalatairól szóló, 1959. február 24-én született újabb, szintén erről a témáról szóló PB-határozat⁹ tartalmát éppen ezért közölték a TH-val is.¹⁰ Ebben egyebek között megjegyezték, hogy javult egy év alatt az újságírók elvi meggyőződése, és az ezen a téren jelentkező bizonytalanságokat sikerült felszámolni, ami csak úgy ér-

⁷ Az MSZMP Politikai Bizottságának határozata a sajtó helyzetéről, feladatairól, 1958. In: Vass Henrik – Ságvári Ágnes: i. m. 174–175.

⁸ MNL OL M-KS 288. f. 5/63. ó. e. (Az MSZMP PB iratai) 101–103.

⁹ MNL OL M-KS 288. f. 5/119. ó. e. 98–100. A határozat tapasztalatairól a különböző orgánuk is beszámoltak a területileg illetékes pártbizottságokon keresztül az APO-nak. Így tett a *Népszava* is 1960. március 4-én, amikor lojális módon megállapították, hogy a szerkesztőség igyekezett megszívlelni a határozatban foglaltakat. Egyúttal számba vették, miben javult a munkájuk, illetve miben kell még javulniuk. MNL OL M-KS 288. f. 22/1960/9. ó. e. (Az MSZMP KB APO iratai) 1–9.

¹⁰ MNL OL M-KS 288. f. 22/1959/6. ó. e. 1–9. Nem egészen egy évvel ezután a TH is összegezte tapasztalatait az 1959-es PB-határozatról. Ebben Naményi Géza leírta, hogy a politikai eredmények propagálása a sajtónak is köszönhető, de a negatív észrevételeit sem rejtette véka alá a publicisztika műfajáról és az ideológiai munka hiányosságairól. Furcsamód még a bíráló cikkek alacsony számát is rossznak tartotta, holott – ezt az alábbiakban láthatjuk majd – a minisztériumok éppen a negatív kritikák újságokban való megjelenését nehezményezték a legjobban. MNL OL M-KS 288. f. 22/1960/10. ó. e. 153–158.

telmezhető, hogy a zsurnaliszták közösségét sikerült erőnek erejével vagy szép szóval a Kádár-rendszer oldalára állítani. Ennek eredménye lett – ahogy fogalmaz a PB-határozat – a „pártos légkör” a szerkesztőségekben.

Az 1959-es PB-határozat örömmel konstatálta, hogy az 1958-as esztendőben a párt politikáját szolgálták a médiumok, amelyek arra törekedtek, hogy a Kádár-rendszer politikáját népszerűsítsék. Még azt is megkockáztatta a dokumentum, hogy a sajtó kivette a részét az 1958-as év „választási” győzelméből, ami azért kétes értékű megállapítás, mert az egypártrendszerben működő választási szisztéma logikája szerint más eredmény elképzelhetetlen lett volna, bár kétségkívül volt mozgósító ereje a sajtónak. A valóságot jelentősen elferdítve arról is szóltak, hogy a társadalom jelentős része 1956 után nagyon érdeklődött a politikai iránt, ami nem volt igaz, hiszen épp az ellenkezője történt: az emberek politikai értelemben apátiába zuhantak, bezárkóztak, és bizalmatlanok lettek még legszűkebb körben is egymással szemben. A határozat büszke volt a másfél milliós példányszámú politikai napilapokra, holott ezek egy része kötelezően előfizetett újság volt, másik, ennél jóval nagyobb hányada pedig a társadalom részéről a rendszernek való, a bezárkózásból is fakadó megfelelési kényszerből eredt.¹¹

Az 1959-es PB-határozat az 1958-as esztendő tapasztalatait leszűrve arra is kitért, hogy a sajtó munkája nem volt elegendően kezdeményező, valamint nem állt teljes mellszélességgel a termelőszövetkezetesítés mellett. A negatívumok közé sorolta, hogy kevés üzemi riport látott napvilágot, ami viszont érthető, hiszen az olvasók szabadidejükben nem a saját munkájukról, illetve a másokéról szerettek volna tájékozódni, és ezt hamar felismerték az újságírók és a szerkesztők is. A dokumentum viszont azt rótta a szemükre, hogy nem jártak kellő intenzitással a „dolgozó nép” között, emiatt is maradhattak el az üzemi tudósítások. A határozat a pártállami ideológiai elvárásoknak megfelelően hosszasan elemezte a sajtó ipari, termelési agitációban, a mezőgazdasági politikában és a kultúrpolitikában való hiányosságait, valamint szóvá tette, hogy gyenge lábakon álltak az elméleti írások. A külpolitikai cikkek között hiányolta az anti-imperialista propagandát, leginkább pedig a „német militarizmus” elleni harcot. Azt is nehezményezték, hogy a negatív társadalmi jelenségeket a maguk természetességében közölték a lapok, mintha azok a szocialista társadalom velejárói lettek volna, ami a PB részéről a pártállami prudéria megjelenésének jele. Ezen jelenségek és – pártállami szempontból – hiányosságok felszámolását várták el a sajtó munkatársaitól a pártvezetésben, amit a PB-határozatok szokásos befejező, feladatokat összegző részében rögzítettek.¹² Ezeknek a céloknak a megvalósítása érdekében

¹¹ MNL OL M-KS 288. f. 22/1959/6. ó. e. 1.

¹² Uo. 2–9.

pedig számos intézkedést tett a pártállami sajtóirányítás a TH segítségével és koordinálásával, amelyeket az alábbiakban részletezünk, egyebek mellett a lapengedélyezési ügyek és egyéb végrehajtott retorziók megvilágításával.

A TH Gyáros László elnöksége alatt (1958–1959)

1958 elején személyi változások történetek a TH élén. Az első és egyben utolsó dokumentum, amely Darvasi Istvánt¹³ nem elnökhelyettesként, hanem már elnökként említi, 1958. január 27-én kelt, a későbbi elnök, Naményi Géza pedig a Tájékoztatási Osztály vezetőjeként szerepel.¹⁴ Február 4-én azonban egy dokumentumot, amely a Magyar Távirati Iroda (MTI) sajtóorgánumok számára történő eseménynaptár-összeállítási kötelezettségét tartalmazza, a korábban a TH-nál a Sajtó Osztályt vezető Gyáros László¹⁵ írt alá, mint a TH elnöke,¹⁶ egy 1959-es dokumentum pedig Naményi Gézát már a TH elnökhelyetteseként említette.¹⁷ A szervezet struktúrájában ekkor a vezetői posztokon bekövetkezett személycseréken kívül nem történt érdemi változás, az ügyeket hasonló tematikájú struktúrában vitték tovább, mint a korábbi években, az osz-

¹³ Darvasi István végül 1958 elején átkerült az APO osztályvezető-helyettesének, ahol Szirmai István 1958–1959 folyamán továbbra is közvetlen felettese maradt, mivel ő lett az APO vezetője egészen addig, amíg ki nem nevezték a propagandáért és kultúráért felelős KB-titkárnak 1959-ben. MNL OL XIX-A-24-a (Tájékoztatási Hivatal általános iratai) 3. d. 235/1959. Darvasi István, mielőtt a TH alelnöke lett volna, berlini tudósítást is vállalt az MTI részére egy 1957. február 15-én kelt dokumentum szerint. MNL OL XIX-A-24-b-396/1957.

¹⁴ Az irat Debrecen Megyei Jogú Városi Tanács Végrehajtó Bizottsága (VB) elnökétől származik, amelyben azt kéri a TH-tól, hogy tegyék lehetővé körzeti rádióstúdió létrehozását a városban. MNL OL XIX-A-24-a-59/1958. Ez év január 24-én még az *Esti Hírlap* munkatársa helyettes vezetőnek aposztrofálta Darvasit egy olyan ügy kapcsán, amelynek során elmarasztalták a lapot, mert az Országgyűlés bizottságainak munkájáról túl korán (!) adott hírt. MNL OL XIX-A-24-a-54/1958. A TH-n belüli hatalmi viszonyok tisztázását egy másik dokumentum tovább bonyolítja. Ebben 1957. szeptember 19-ei dátummal Siklósi Norbertet aposztrofálták a TH helyettes vezetőjének. MNL OL XIX-A-24-b-1264/1957. Ez utóbbi állítást cáfolja egy másik irat, amelyben Siklósi Norbert neve TH-osztályvezetőként szerepelt 1957. október 16-án. MNL OL XIX-A-24-b-1258/1957.

¹⁵ MNL OL XIX-A-24-a-313/1957.

¹⁶ MNL OL XIX-A-24-a-74/1958. Az iratot megkapta az állampárti vezetők közül Benke Valéria művelődésügyi miniszterhelyettes, Gáspár Sándor, a Szakszervezetek Országos Tanácsa (SZOT) főtáskára, Komócsin Zoltán, a KISZ KB első titkára és Ortutay Gyula a Hazafias Népfront képviselőjében. Gáspár Sándor egyébként néha kérelemmel fordult a TH-hoz. Ezek egyike volt, amikor 1957. augusztus 5-én a Szakszervezetek Országos Szövetsége számára kért engedélyt egy öt nyelven megjelenő havi folyóiratra, de nem kapta meg. MNL OL XIX-A-24-b-1130/1957.

¹⁷ MNL OL XIX-A-24-a-285/1959.

tályok közül pedig egyértelműen a Tájékoztatási Osztály játszotta a vezető szerepet. Bizonyos létszámnövekedésen ugyanakkor keresztülment az intézmény, amikor 1958. április 26-án a TH elnöke azt kérte a Pénzügyminisztérium Költségvetési Főosztályától, hogy a külföldről érkező sajtótermékek ellenőrzését ellátó csoport létszámát 4 fővel emeljék, mivel az innen származó információk mennyisége jelentősen megnövekedett. Ez a csoport egyébként 1956-ban még a Művelődésügyi Minisztériumban látta el feladatát, amely funkciót 1957 májusában vett át a TH.¹⁸

Az iratokból kitűnik, hogy Gyáros Lászlónak sikerült megszilárdítania a TH vezetőjeként betöltött pozícióját, ami a fenntartó Minisztertanács egyes tagjaihoz való jó kapcsolataival magyarázható, ez pedig arra vezethető vissza, hogy ezt megelőzően a Külügyminisztériumban is dolgozott szóvivőként. Már az ő aláírásával születtek meg 1958. április 25-én azok az intézkedések, amelyekkel egyes sajtóorgánumok vezetőinek fizetését megállapította a TH. Mai szemmel nézve meglepő, és a pártállami diktatúra jegyeit viseli magán az a tény, miszerint a *Magyar Nemzet* főszerkesztői állásával Mihályfi Ernőt bízták meg, aki addig művelődésügyi miniszterhelyettes¹⁹ is volt, s a média területén betöltött posztért havonta 4600 forintot állapított meg számára a TH.²⁰ Ennek felét a lapot megjelentető Lapkiadó Vállalatnak kellett magára vállalnia, amiről Gyáros László szintén értesítette Sala Sándort, a Lapkiadó Vállalat vezetőjét.²¹ Ehhez hasonló eset játszódott le 1959. október elején, amikor Szabolcsi Miklóst az Élet és Irodalomhoz kellett elhelyezni felelős szer-

¹⁸ MNL OL XIX-A-24-a-168/1958.

¹⁹ Mihályfi Ernő tájékoztatásügyi miniszter is volt 1947-ben, majd ezzel részben egy időben a külügyi tárcát is vezette. Az országgyűlésben az alelnöki posztot töltötte be 1948–1949-ben, ezt követően egészen 1972-ben bekövetkezett haláláig az Elnöki Tanács tagja volt. Ez a funkció azonban nem akadályozta meg abban, hogy 1951–1957 között népművelési, ezután pedig egy esztendőn keresztül művelődésügyi miniszterhelyettes legyen. Böllöny József (1992): *Magyarország kormányai 1848–1992*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 350.

²⁰ Ez a kor színvonalánál messze magasabb fizetést jelentett, egy átlag értelmiségi ennek hozzávetőleg a harmadát kereste. Ehhez képest a többi felelős szerkesztői kinevezések” dömpingje a következő anyagi juttatásokat mutatja: Gál György: *Füles* – 3200. Gergely Márta: *Kisdobos* – 2700. Rákos Klára: *Dörmögő Dömötör* – 1900. Gáspár László: *Népszerű technika* – 2700. Vadász László: *Magyar Ifjúság* – 3200. Szirmai Györgyné: *Pajtás* – 2800. Kun Anna: *Tábortűz* – 2700 forint. MNL OL XIX-A-24-b-293-299/1957. Éppen ezen a napon javasolta Szirmai István az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottságának, hogy néhány lapot indítsanak újra: *Ludas Matyi; Film, Színház, Muzsika; Képes Sport; Fórum; Kisiparosok Lapja; Kisipari Szövetkezetek Lapja*. MNL OL XIX-A-24-b-277/1957. Ezt megelőzően már 1957. január 30-án is voltak kinevezések, Gelléri Andorné az *Ez a divat*, Hernádi György az *Újítók Lapja*, Perlai Rezső a *Tanácsok Lapja*, Kocsis Ferenc pedig az *Élet és Tudomány* élére került. MNL OL XIX-A-24-b-240–244/1957.

²¹ MNL OL XIX-A-24-a 2. d. 172/1958. Gyáros László ugyanebben a dokumentumban arról is intézkedett, hogy a szintén a *Magyar Nemzet*hez felelős szerkesztői kinevezést nyert Révész Jenő 4500 forintos illetményt kapjon.

kesztő posztra, de csak félállásban (!). Itt az ügymenet egészen világos és egyértelmű volt: Aczél György a művelődésügyi miniszter első helyetteseként²² Naményi Gézárt kérte meg arra, hogy nevezzék ki Szabolcsi Miklóst, ezt valószínűleg megelőzte egy szóbeli, akár telefonos egyeztetés, ami után már nem érte a kérés váratlanul a TH-t. Ezt természetesen azonnal teljesítették: Aczél október 2-án írta meg kétsoros levelét ez ügyben, az illetőt pedig visszamenőleges hatállyal, október 1-jétől nevezték ki, erről pedig október 5-én értesítették Sala Sándort, akinek még azt is megírták, hogy havi 1700 forintos fizetéssel vegyék fel. Ez utóbbi már a TH jogköre volt, de szinte kétséget kizáróan kijelenthetjük, hogy még ebben is lehetett egyeztetés Aczéllal.²³

A munka mindezzel együtt hasonlóképpen ment tovább a TH-ban, mint az 1956 végén kezdődő időszakban: a hivatal továbbra is tartotta a kapcsolatot a média minden szóba jöhető intézményével, igyekezett a különböző sajtópolémákat mederbe terelni, a minisztériumokat azok Sajtó Osztályain keresztül a lapok által felvetett problémák megválaszolására és megoldására ösztönözte, a lapokat pedig instruálta a politikusoknak feltett kérdések megfogalmazásában, továbbá a médiairányítás kérdéseit is igyekezett artikulálni. Ugyanígy az államigazgatás szerveként igyekezett befolyásolni a szakmai döntéseket, a lapkiadási engedélyek megadásával, illetve megvonásával és megtagadásával pedig arról is dönthetett, mely lapok jelenhettek meg, és melyek nem. Ezenkívül a TH hozzájárulása nélkül senkit sem alkalmazhattak egyik lapnál sem,²⁴ sőt, az újságírók prémiumait is a TH hagyta jóvá,²⁵ illetve az egyes külföldi kiküldetések ügyében is döntött.²⁶ A személyi kérdésekben egyenesen odáig terjedt a hatásköre, hogy az egyes lapokat tájékoztatta az újonnan felveendő újságírókról (legfőképpen a pályakezdőknél volt ennek jelentősége), káderanyagokat küldve róluk a szerkesztőségeknek.²⁷ Az újságírók alkalmazásával sem szűnt meg azonban a TH felügyelete az újságírók fölött, ugyanis a különböző bérbesorolásokat is ők végezték. Gyáros László el-

²² Aczél György 1957–1958-ban művelődésügyi miniszterhelyettes, 1958–1967 között pedig a művelődésügyi miniszter első helyettese volt, ezt követően lett a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának (MSZMP KB) kulturális ügyeket felügyelő titkára 1967–1974 között. A Minisztertanács elnökhelyettese volt az 1974 és 1982 közötti időszakban, majd újra KB-titkárként irányította a kultúrpolitikát 1982-től 1985-ig. Ezután egészen 1989-ig az MSZMP KB Társadalomtudományi Intézet igazgatójaként regnált. Bölöny József: i. m. 251–252.

²³ MNL OL XIX-A-24-a 3. d. 187/1959. Szabolcsi Miklós előtt nem kisebb személyiség, mint Mesterházi Lajos töltötte be a lapnál ezt a posztot. MNL OL XIX-A-24-b-1160/1957.

²⁴ MNL OL XIX-A-24-a-275/1959.

²⁵ MNL OL XIX-A-24-a-266/1959. és MNL OL XIX-A-24-a-73/1960.

²⁶ MNL OL XIX-A-24-a-77/1960.

²⁷ MNL OL XIX-A-24-b-636/1958. Ugyanígy a már alkalmazott gyakornokok státuszba való felvétele is a TH hatáskörébe tartozott. MNL OL XIX-A-24-b-570/1958.

nöksége alatt történt ezzel kapcsolatban egy kirívó eset is, melynek során el nem végzett munkáért fizettek a *Magyar Nemzet*-nél Parragi György újságírónak, s emiatt a kifizetést végző Lapkiadó Vállalat igazgatója, Sala Sándor tiltakozott a TH elnökénél. Az illetőt azonban megvédte a befolyásos Mihályfi Ernő főszerkesztő, aki úgy tájékoztatta Gyáros Lászlót, hogy Parragi György honoráriumra kifizetendő, mert havi kétezer forintot honoráriumról szolt a szerződése. Erről Gyáros László tájékoztatta Sala Sándort, mégpedig úgy, hogy a lap cikkhonorárium-keretének terhére kell kifizetni az ominózus összeget.²⁸

Lapengedélyezési ügyek, retorziók Gyáros László elnöksége idején

A Hírlapkiadó Vállalat TH-nak is megküldött 1958. március 1-jei jelentéséből kiderül, hogy a sajtó alapanyagául szolgáló papír hiánya a korábbi időszakokkal megegyezően nem enyhült még 1958 elején sem. A vállalat igazgatóhelyettese, Csollány Ferenc megállapította, hogy „*a korlátozás következtében kialakult helyzet nagyon súlyos és komolyan akadályozza a pártszervezetek politikai munkáját*”,²⁹ valamint rendszerhű hivatalnok mivoltát is bizonyítandó, kérte, hogy a TH szorgalmazza a pártlapok példányszámának növelését. Kitért arra, hogy a központi utasításra történt példányszámcsökkenés miatt az emberek igyekeztek magukat bebiztosítani, és inkább előfizettek kedvenc lapjaikra, semmint hogy az újságárusoknál ne kapják meg azokat. Ez azzal a következménnyel járt, hogy a terjesztésre³⁰ hivatott árusítóhelyeken sokszor már délelőtt elfogytak az újságok. Akadt példa arra, hogy a Flórián téren rendőrt kellett hívni, mert az érdeklődők nem hitték el az árusnak, hogy nem volt nála már több újság, és fenyegetőzni kezdtek, a Szent István körút és a Pozsonyi út sarkán pedig tetteleg bántalmazták is az eladót. Ilyesmi egyebek mellett Fejér megyében is előfordult. Olyan postás is volt, aki kerülte az embereket, mert nem tudott volna érdemben válaszolni az újságok hollétét firtató kérdéseikre. A Mártírok útján (ma: Margit körút) lévő árus azt is elmondta a feljegyzés szerint, hogy bódéjából a laphiány miatti szegye-
nében csak akkor mert kijönni, amikor már a reggel 6 órára a Klement Gottwald Gyárba érkező munkások elhaladtak mellette. Szinte megszo-

²⁸ MNL OL XIX-A-24-b-597/1958.

²⁹ MNL OL XIX-A-24-a-122/1958. A levélből kapott a legfelső pártvezetés jó része, mások mellett Marosán György, Fehér Lajos, Fock Jenő, Kállai Gyula, Szirmai István, de Kádár János bizalmi embere, a titkárságának vezetője, Sándor József is.

³⁰ A terjesztés sokszor a már meglévő, kinyomtatott lapok esetében is gondot jelentett. Ezzel kapcsolatban Köpeczi Béla, a Kiadói Főigazgatóság vezetője a szaklapok tárgykörében felvetette a Magyar Posta terjesztési monopóliumát megtörő ügynökhálózat létrehozását, ám ezt az ötletet a TH lesöpörte az asztalról. MNL OL XIX-A-24-b-691/1958.

kottá vált vasárnaponként, hogy érdeklődők Zuglóból egészen a Keleti pályaudvarig bejöttek, hogy *Népszabadságot* vegyenek maguknak, vidéken pedig a *Szabad Földet* keresték előszeretettel, még egy ideig hiába, sok helyen pedig pult alól árusították a lapokat. A kormányzati szükség-szerű intézkedések nyomán tehát a hiánygazdaság tipikus megnyilvánulásainak lehetünk tanúi.

A papírhiány sem akadályozta meg azonban – érthető módon – az ideológiailag fontos lapok kellő példányszámú megjelentetését. Így a Kossuth Kiadó igazgatója, Vass Henrik által a TH-nak 1958. július 14-én *A béke és a szocializmus kérdései* című elméleti és tájékoztató folyóirat engedélyezése tárgyában beadott kérvényre pozitív válasz született két héten belül, Naményi Géza TH-elnökhelyettes aláírásával. A lap már 1958 augusztusától megjelenhetett havonta egyszer, 25-30 ezer példányban. Az engedélyezéskor a folyóirathoz még ekkor is szükséges volt mellérendelni a szükséges papírmennyiséget³¹ (ez esetben negyedévente 7, illetve 10 és fél tonna papírt), valamint az előállítását végző üzemet (ennél a lapnál a Zrínyi Nyomdát).³² Ugyanígy a hatalom ideológiai kiszolgálását jelentette a *Szovjetunió* című lap, amely mellékletének előállításához soron kívül biztosították a papírt Ács József, a Lapkiadó Vállalat igazgatóhelyettesének kérelmére. A dokumentum szerint a levélben megfogalmazott kérést már szóban előzetesen megtárgyalták.³³ Ahhoz, hogy a megfelelő minőségben elő tudják állítani a lapot, a TH részéről Lengyel Ferenc arra kérte a Könnyűipari Minisztérium Nyomdaipari Igazgatóságát, hogy a többi folyóirat tartalékkerete terhére fél tonna úgynevezett írónyomó papírt biztosítsanak. Ebből az 1958. április 17-én kelt levélből tudható meg az is, hogy a négyoldalas mellékletre azért volt szükség, mert szovjet vezető államférfiak látogattak Magyarországra.³⁴ A párt céljait közvetlenül nem szolgáló lapok azonban változatlanul nehezen jutottak megjelenési lehetőséghez, és ha ki is adták őket, akkor sem lehetett egyik főszerkesztő sem biztos abban, hogy hosszú távon is változatlan példányszámban megjelenhetnek. A takarékoskodásnak esett áldozatul az IBUSZ gondozásában megjelenő *Képes Magyarország* című

³¹ Ez a gyakorlatban úgy zajlott, hogy a kiadók a TH-nál negyedévente előre jelezték, mely kiadványaikra mekkora papírmennyiséget szántak, és ezt jóvá kellett hagyatniuk a hivatallal. Példa erre a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, amely 1958. július 2-án küldte el a TH-nak a negyedik negyedévre szóló tervét, benne húsz lap papírigényével. MNL OL XIX-A-24-b-670/1958.

³² MNL OL XIX-A-24-b-692/1959.

³³ MNL OL XIX-A-24-b-421/1958.

³⁴ MNL OL XIX-A-24-b-430/1958. Gyáros László a szovjet delegáció távozása után a Soproni János főszerkesztőnek írt levelében 1958. április 24-én külön, név szerint felsorolta, hogy a Budapest Filmstúdióon belül mely szerkesztőknek, rendezőknek, operatőröknek, vágóknak, gyártásvezetőknek és felvételvezetőknek mondott köszönetet az áldozatos munkáért. MNL OL XIX-A-24-b-455/1958. 1–2.

havilap, amelynek megjelentetését a TH utasítására 1958. július 1-jétől meg kellett szüntetni. A sajtóirányítás hatalommegosztására jellemző, hogy a KB APO vezetője, Szirmai István³⁵ is beleszólt az ügybe, mégpedig a TH megállapításával egyetértve, a sajtó „nehéz papírhelyzetére” hivatkozva.³⁶

A TH részéről nem volt teljesen egyértelmű az engedély megadása a Fővárosi Mozcóképzőüzemi Vállalat (FŐMO) hetenként megjelenő propagandafüzetével kapcsolatban. Szőnyi József, Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottsága (VB) Népművelési Osztályának osztályvezető-helyettese 1958. március 6-án a TH-nak írt levelében hosszasan ecsetelte a filmszínház-látogatottság emelésének fontosságát, amelyet érvelése szerint kifejezetten hatékonyan lehetne növelni reklámtevékenységgel. Leginkább az utánjátszó mozik esetében ítélte meg úgy, hogy van mit javítani a nézőszámom. Azt is felhozta, hogy műsorfüzetük beindításához nem volt szükségük állami támogatásra, ami valószínűleg sokat nyomott a latban a pozitív elbíráláskor. A levelezésben nem tesznek ugyan konkrét utalásokat a folyamatban lévő ügy háttérbeszélgetéseire, de minden bizonnyal ennek tudható be, hogy menet közben a FŐMO megváltoztatta igényét, és megelégedett az eredetileg kért 32 A/5-ös formátumú oldal helyett 16 oldallal. Ezt a módosítást 1958. március 26-án nyújtották be a TH-hoz, amelyre március 31-én meg is kapták a választ Gyáros Lászlótól. Ebben a TH elnöke leírta, hogy a műsorfüzet kizárólag a FŐMO mozijainak műsorait, ezen belül pedig a filmek rövid tartalmát közölheti, ezenkívül csak hirdetéseket hozhat. Azt, hogy mennyire

³⁵ Szirmai István 1945. decembertől 1947. novemberig a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetősége (KV) Tömegszervezetek Osztályát, 1947. októbertől egy évig a Nő- és Ifjúsági Titkárságot, 1949. február és 1950. április között az Ifjúsági, Nő- és Sportbizottságot, valamint 1947. szeptember és 1949. június között a Szervező Bizottság (SZB) Titkárságát is vezette. A Magyar Dolgozók Pártja alakuló ülésén a KV és az SZB póttagjává választották. 1949 szeptemberében kinevezték a Magyar Rádió elnökévé. 1953. január 28-án az Államvédelmi Hatóság letartóztatta, de 1953. november 18-án tárgyalás nélkül szabadon bocsátották. 1956 nyarán kinevezték az *Esti Budapest* főszerkesztőjévé. 1956. decembertől a Kádár-bábkormány Tájékoztatási Hivatalát vezette, Az MSZMP 1957. júniusi országos értekezletén beválasztották a Központi Bizottságba, 1957. júliusban a KB APO élére állították, de 1958. januárig még ő vezette a Tájékoztatási Hivatalt is. 1959 végén a Politikai Bizottság póttagjává, a KB Titkárságának egyik tagjává, valamint a KB mellett működő Agitációs és Propaganda Bizottság vezetőjévé választották. 1962. novemberben a PB rendes tagja lett. Az MSZMP IX. kongresszusán 1966-ban felmentették KB-titkári posztja alól, de 1969. márciusig a KB Agitációs és Propaganda Bizottsága elnöke és 1969. szeptemberi haláláig PB-tag maradt. <https://neb.hu/hu/szirmai-istvan> (letöltés dátuma: 2021. 07. 22.) Lásd még: Simándi Irén (2014): *Politika, társadalom, gazdaság a Magyar Rádióban 1949-1952*. Gondolat Kiadó, Budapest. 11–55. ; Simándi Irén (2016): *Politika, társadalom, gazdaság a Magyar Rádióban 1953-1956*. Gondolat Kiadó, Budapest. 2016.13–21.

³⁶ MNL OL XIX-A-24-b-649/1958.

nehezen adták meg az engedélyt, az is jelzi, hogy Gyáros László gyakorlatilag megfenyegette az engedély kiadásakor a FŐMO-t, hogy ha ettől eltérő jellegű írásokat adnak közre, megvonja tőlük az engedélyt. A műsorfüzetet nem lehetett utcai árusításba bocsátani, csak a mozikban terjeszthették. Még inkább mutatja a hatalom részéről megnyilvánuló bizalmatlanságot az, hogy április 8-án Detre László TH-osztályvezető arra kérte nem is a FŐMO-t, hanem a fővárosi tanács szakigazgatási szervét, hogy a műsorfüzet első számának megjelenése előtt a kefelevonatot küldjék be a TH-hoz, egyenesen Detre László kezébe. A dokumentumokból mindenesetre a szinte túlzásba vitt óvatosság figyelhető meg, de az engedélyt végül megadták.³⁷

Korántsem volt ennyire nehéz dolga a *Műemlékvédelem* című lapnak, mert mögötte Trautmann Rezső építésügyi miniszter³⁸ támogatása állt, sőt a levelezés szövegéből arra következtethetünk, hogy a tárcavezetőjének szívügye volt ez a kiadvány. A papírhiányra hivatkozva ugyanis a TH 960-ról 610 kilogrammra akarta csökkenteni felhasználható papírmennyiségüket, de ezt Trautmann Rezső megvétózta arra hivatkozva, hogy elnyerték a hazai olvasóközönség tetszését és a külföldi műemlékvédelmi intézetek elismerését. A tárcavezető ezenfelül is jó taktikusnak és kompromisszumkészeknek bizonyult: felajánlotta, hogy ne 610, hanem 750 kilogrammra csökkentsék keretüket, és akkor még a színvonalat is tartani tudják, igaz, másfajta nyomdai eljáráshoz kell folyamodniuk. A manőver – és persze a hatalmi nyomás – bevált, melynek következtében Gyáros László belement az alkuba. 1958. március 31-én arról tájékoztatta Trautmann Rezsőt, hogy 750 kilogrammban állapítják meg papírkeretüket.³⁹

Ehhez hasonló, miniszteri nyomás oldotta meg a Földművelésügyi Minisztérium *Mezőgazdasági Értesítő* című kiadványának papírszükségletét is. Az történt ugyanis, hogy a termelészövetkezetek szervezésének felgyorsuló üteme szükségessé tette számos jogszabály meghozatalát, amelyek szakmai közlése a lapra is hárult. Mivel azonban papírkeretüket ezáltal túllépték, elvileg nem lehetett volna több számot megjelentetniük.

³⁷ MNL OL XIX-A-24-b-373/1958.

³⁸ Trautmann Rezső 1951–1957 között építésügyi miniszterhelyettes volt, majd 1957-től tíz éven keresztül ugyanezt a tárcát első számú emberként vezette, illetve ezt követően egy éven keresztül építésügyi és városfejlesztési miniszter volt. Pályafutását az Elnöki Tanácsban folytatta, amelynek 1971–1975 között tagja, majd 1975-től egészen a III. Köztársaság kikiáltásáig helyettes elnöke volt. Bölöny József: i. m. 408.

³⁹ MNL OL XIX-A-24-b-284/1958. A papírhiányról az APO is készített feljegyzést a KB Titkársága számára, amelyben leszögezték: a sajtó papírkeretének csökkentése jelentős politikai kárt okozna. Azt viszont reálisan látták, hogy az ország 1957-ben gazdasági helyzetéhez képest túlvállalta magát a sajtó papírmennyiségét illetően. MNL OL M-KS 288. f. 22/1958/6. ő. e. 49–67. 1959-ben azonban már a papírellátás hiányosságainak enyhüléséről és egyes lapok példányszámemeléséről döntött az APO. MNL OL 288. f. 22/1959/6. ő. e. 10–12.

A hatalom számára is paradox helyzet megoldására ragadott tollat Dögei Imre földművelésügyi miniszter,⁴⁰ amikor 1958. március 10-én 200 kilogramm papír pótkiutalását kérte, amit természetesen meg is kapott, hiszen az a pártállam részéről sem volt senkinek az érdeke, hogy ne kommunikálják kellő intenzitással és kommunista „szakmaisággal” a magyar parasztság kisemmizését jelentő téveszesítést.⁴¹

Kisebb volumenű, de alapvetően gazdasági jellegű ügyekkel is megke-resték alkalomadtán a TH-t. Ez történt 1959. november 20-án is, amikor Gyáros Lászlónak azzal írt levelet Kiss Kálmán, a Magyar Rádió elnöke, hogy a náluk rendszeresen szereplő Molnár Antal Kossuth-díjas zenetörténész azt kérte tőlük: ismeretterjesztő előadásai után kapott honoráriumait bejelentési kötelezettség nélkül vehesse fel a rádióban, és kapjon felmentést a nyugdíjrendelet többletkereseti rendelkezései alól. (Ezzel kapcsolatban a zenetörténész közvetlenül is megkereste levélben Gyáros Lászlót.) Ezt a dokumentum alapján a rádió elnöke nem merte saját hatáskörében eldönteni, ezért kereste meg a TH-t az engedély megadása érdekében, amelyet azzal indokolt, hogy a zenetörténész előadásai eredetiek és alkotó jellegű munkának tekinthetők, emellett szerves részét képezték a médium zenei ismeretterjesztő programjának. A TH részéről azonban nem Gyáros László, hanem csak helyettese, Naményi Géza intézkedett az ügyben, úgy válaszolva, hogy ők nem dönthetik el saját hatáskörükben a kérdést, hanem a Munkaügyi Minisztériumnak kell ezt megtenni, ezért írtak Keszler Istvánnak, a tárca osztályvezetőjének. Az ügyben született döntéséről végül az iratok alapján nincs tudomásunk, ugyanakkor érdemes felidézni ezt az esetet annak példaként, hogy a különböző szervek és hivatalok, ideértve a TH-t is, mennyire nem merték felvállalni a döntések ódiúmát.⁴²

A retorzió kategóriájába esik az az ügy, miszerint Aczél György 1959. december 12-én arra szólította fel Gyáros Lászlót, hogy a *Muzsika* című lap felelős szerkesztőjének ne engedjék kiutalni a 3. negyedévi prémiumot, mert a kultúrpolitika mindenható ura szerint a magazin nívója számról számrá csökkent, az újság tartalma pedig nem felelt meg a követelményeknek. A *Könyvtáros-Könyvbarát* című lap felelős szerkesztőjének prémiumát pedig csak 75 százalékban engedélyezte Aczél György kifizetni, a pénz visszatartását pedig az indokolta, hogy az az évi 7. számukban Marek Hlasko disszidens lengyel íróról magasztaló híradást adtak, holott tudniuk kellett volna az illető személyes hátterét. Gyáros László Aczélnek írt válaszlevelében egyetértett a retorzióval, és biztosította a

⁴⁰ Dögei Imre már az első Kádár-kormány tagja volt annak megalakulása óta, majd a kormányátalakításakor, 1957-ben lett földművelésügyi miniszter, amely posztot 1960-ig töltötte be. Bölöny József: i. m. 283.

⁴¹ MNL OL XIX-A-24-b-285/1958.

⁴² MNL OL XIX-A-24-a-241/1959.

művelődésügyi miniszter első helyettesét, hogy a szankciókat végrehajtják. Egyúttal megjegyezte, hogy a *Muzsika* című lap munkatársai számos más helyen dolgoznak még, ami rontja a lap színvonalát, illetve hogy ő – micsoda megfelelési kényszer – még súlyosabb szankciót alkalmazott volna a könyvtárossal szemben. Végül ez utóbbi felelős szerkesztője összesen csak ezer forint prémiumot kapott.⁴³

Kisebbségi retorzió alá esett a *Balatoni Napló* című újság, amely a TH engedélye nélkül látott napvilágot 1958-ban. Nem lehet pontosan tudni, honnan értesült a hivatal a lap létezéséről, de a monolit politikai rendszerben, amely feltételezte az egycsatornás kommunikációt, azaz minden médiumnak bejelentési, illetve engedélyeztetési kötelezettsége volt a pártállami szakszervek felé, nem lehetett könnyű megjelentetni úgy egy lapot, hogy a helyi pártapparátcsikok ne szerezzenek róla tudomást. Ez történt ezzel a veszprémi kiadvánnyal is, amelynek egyik példánya valamilyen úton-módon – a megyei APO, a megyei, illetve városi tanács hivatalnokainak ügybuzgósága folytán, a belügyi hálózaton keresztül vagy egyszerűen csak egy „jóakaró” közbenjárásával – a TH alkalmazottainak kezébe került. Nem is maradt megtorlatlanul a partizánakció: a Lengyel Ferenc TH-osztályvezető által jegyzett dokumentum megállapította, hogy a veszprémi nyomda nem nyomtathatta volna ki ezt a lapot, mert a szerkesztőségnek nem volt engedélye a kiadásra. Nem azért, mert kértek és nem kaptak engedélyt, hanem pusztán amiatt, mert nem is folyamodtak érte. Nem maradt tehát titokban a kezdeményezés a TH előtt, amely 1958. július 18-án felszólította a veszprémi nyomda – néven nem nevezett – igazgatóját, hogy szüneteltessék a *Balatoni Napló* nyomtatását mindaddig, amíg a lap munkatársai fel nem mutatják a TH írásos nyilatkozatát az engedélyről. A hivatal egyúttal azt is kérte a veszprémi nyomdaigazgatótól, hogy közöljék velük, hány alkalommal és számonként mennyi példányban nyomtatták az újságot, valamint azt is, hogy papírszükségletüket miből fedezték. A papírhányos időszakban ugyanis egyáltalán nem volt mindegy, hogy a tervgazdálkodás keretei között a drága papírt hogyan osztják be, nem melleleg pedig még a gyanú is felmerülhetett, hogy esetleg más újság rovására adták ki a *Balatoni Naplót*.⁴⁴

Nem mutatható ki ugyan retorzió a kereskedelemmel kapcsolatos cikkek íróival szemben, az ügyeket mégis jelentőssé teszi az, hogy a TH elnökénél maga a belkereskedelmi miniszter, Tausz János⁴⁵ jelentkezett

⁴³ MNL OL XIX-A-24-a-268/1959. 1–3.

⁴⁴ MNL OL XIX-A-24-b-695/1959.

⁴⁵ Tausz János már 1951–1953 között belkereskedelmi miniszterhelyettes, majd további egy éven keresztül bel- és külkereskedelmi miniszterhelyettes volt. A belkereskedelmi miniszteri posztot 1954–1956 között töltötte be, ezt a pozícióját a második Nagy Imre-kormányban is megőrizte 1956. október 31-ig. Ezután 12 napos megszakitás következett a pályafutásában, majd 1956. november 12-én a Kádár-bábkormány Belkereske-

reklamációkkal 1959. szeptember 3-án, mintegy összegyűjtve az akkoriban ezen a szektoron esett vagy vélt sérelmeket.⁴⁶ Ismerve a korabeli kereskedelem buktatóit és az ellátás a nyugatihoz képest általánosságban véve gyenge színvonalát, megállapíthatjuk, hogy noha a cikkírók kritikája nem feltétlenül volt elfogulatlan, alapvetően a társadalom jogos igényeire próbálták felhívni a figyelmet. A Gyáros Lászlónak írt levelében Tausz János ennek tudatában igen tisztelettudóan fogalmazott, amikor arról írt, hogy általánosságban jobb lett a média és a kereskedelem viszonya, ám az utóbbi időkben elszaporodtak az ezzel szembenes tendenciák. Elsőként említette meg a *Népszabadság*ban megjelent cikkeket, amelyekben szerinte valótlan állításokat fogalmaztak meg az újságírók. Egyebek mellett az jelent meg a legfontosabb pártlapban, hogy irracionálisan szervezték át a budapesti belvárosi lámpaszaküzletek elhelyezkedését, hogy fogasokat csak nagyobb tételben lehetett vásárolni, hogy nem lehetett kapni néger babát, illetve hogy hiánycikk volt a játékbútor is. Ezeket az állításokat tételesen cáfolta a miniszter, ugyanakkor el kell ismerni, hogy ezek a problémák adottak voltak, csak éppen beállítás kérdése volt, mennyire vették azokat komolyan. Méltatlankodott Tausz János a TH vezetőjénél a *Szabad Föld* cikkével kapcsolatban is, amely az autócsapágyak kereskedelméről sugallta, hogy korrupcióval van átszöve, ezenkívül a *Figyelő*ben leírtakkal is vitatkozott, hangsúlyozva, hogy az üvegviszaváltás problémáját már megoldották, az élőcsirke súlyának mérésével pedig szerinte nem volt probléma (holott a felvetés életszerűnek hangzik). A Magyar Rádió 1959. augusztus 31-ei műsorával szemben is felemelte a hangját, leírva, hogy a kereskedelemnek igenis sokat kellett harcolnia, hogy nyitva tarthassanak az üzletek szombat délután és vasárnap délelőtt is. (Ez sem teljesen életszerű, hiszen a szocialista viszonyok között a vendéglátás kevésbé volt szolgáltatás-központú.) A miniszteri levél hatására mindenesetre nem következett komoly megtorlás, a dokumentumot iktatták és irattárba helyezték, ugyanakkor a margójára írtakból kiderül, hogy 1959. szeptember 18-án a TH által vezetett főszerkesztői értekezleten szóba hozták a megjegyzéseket, erről pedig értesítették Tausz Jánost is, aki az eljárás illetően módjával egyetértett.⁴⁷

Maga Gyáros László írt levelet 1958. augusztus 15-én, kifejezve nemtetszését a Magyar Hirdető Vállalat (MAHIR) igazgatójának, Zsigmon-

delmi Minisztériumát vezette egészen 1966-ig. Bölöny József: i. m. 402.

⁴⁶ MNL OL XIX-A-24-a-179/1959. 1–6.

⁴⁷ Tausz János nem volt mindig ennyire kritikus a lapok belkereskedelméről megjelent cikkeivel kapcsolatban. A Magyar Újságírók Országos Szövetsége belpolitikai szakosztályának vezetősége tett látogatást nála 1960 márciusában, és ott elmondta, hogy a *Magyar Nemzet* igen sokat tett azért, hogy a közvélemény kapjon pozitív képet is a kereskedelem alakulásáról, ezért pedig külön köszönetét fejezte ki Mihályfi Ernőnek, a lap főszerkesztőjének. Tausz János egyedül a lapok ipari rovatainak működésével kapcsolatban fogalmazott meg kritikát. MNL OL XIX-A-24-a-316/1960.

di Endrének amiatt, hogy nem kellőképpen ellenőrizték az ipari tanfolyamok esetében, megvolt-e az állami engedélyük az oktatásra. Gyáros a 21/1952-es, március 23-án kiadott minisztertanácsi rendeletre hivatkozott, amely ezt kötelezővé tette, ugyanakkor hozzátette: a MAHIR-nek kötelessége lett volna addig is meggyőződni arról, hogy hirdetői rendelkeztek-e oktatási engedéllyel a területet felügyelő minisztertől.⁴⁸ A TH elnöke ugyanis ezt megelőzően két nappal arról szerzett tudomást Nagy Jánostól, a Kisiparosok Országos Szervezete budapesti központjának főtitkárhelyettesétől, hogy többek között a *Népszabadság*ban egy szabómester hirdetett tanfolyamot úgy, hogy nem volt oktatási engedélye, erről pedig a Könnyűipari Minisztériumtól kaptak információt. Az ügy a magánkisiparosok üldözésébe is betekintést enged, ami mögött pedig az a megfontolás húzódott, hogy az egyéni tanulók nem voltak ellenőrizhetők a pártállam részéről, ráadásul az 1945 előtti rendszert idézte ez a képzés. Álságos módon persze hozzátette Nagy János azt is, hogy a magánoktatásban a színvonalat sem lehetett feltétlenül garantálni. Az eset körlevélben végződött: a lapkiadó vállalatokat értesítették a jelenségről, és kérték, hogy akadályozzák meg az ilyen jellegű oktatás hirdetését.⁴⁹

⁴⁸ A Művelődésügyi Minisztériumot ekkor, 1958–1961 között Benke Valéria vezette, aki 1967–1971 között az Elnöki tanács tagja volt. Bölöny József: i. m. 265.

⁴⁹ MNL OL XIX-A-24-b-397/1958. 1–2.